

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

ΗΓΟΥΜΕΝΤΣΑ Ανακαλύπτω την πόλη μου

Ηγουμενίτσα 2025

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

ΗΓΟΥΜΕΝΤΣΑ

Ανακαλύπτω την πόλη μου

Ηγουμενίτσα 2025

Γενική επιμέλεια

Γεωργία Πλιάκου, αρχαιολόγος - προϊσταμένη Τμήματος Προϊστορικών και Κλασικών
Αρχαιοτήτων και Μουσείων

Κείμενα - Επιλογή εποπτικού υλικού - Γραφιστική επεξεργασία

Θεοδώρα Λάζου, ιστορικός-αρχαιολόγος, Αντωνία Τζωρτζάτου, αρχαιολόγος

ISBN 978-618-84305-7-0

© Υπουργείο Πολιτισμού-Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας

Το έντυπο “ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ. Ανακαλύπτω την πόλη μου” σχεδιάστηκε για πρώτη φορά στο πλαίσιο του εορτασμού για τις Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς, που τη διετία 2017-2018 ήταν αφιερωμένες στη θεματική “ΠΟΛ[ε]ΙΣ”. Το παρόν αποτελεί επικαιροποιημένη έκδοση.

ΕΥΡΩΠΗ, ΜΙΑ ΚΟΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

«Ηγουμενίτσα. Ανακαλύπτω την πόλη μου»

Στο πλαίσιο του εορτασμού για τις *Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς (21~24 Σεπτεμβρίου 2017)* που, για τη διετία 2017-2018, ήταν αφιερωμένες στη θεματική «**ΠΟΛ[Ε]ΙΣ**», η Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας διοργάνωσε, με αφετηρία το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας, περιπατητική ξενάγηση στην πόλη της Ηγουμενίτσας, ακολουθώντας επιλεγμένα σημεία και χώρους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, ολόκληρες γειτονιές ή μεμονωμένα κτήρια που λειτουργούν ως τοπόσημα για την ιστορία της πόλης και τους κατοίκους της.

Μέσα από τη δράση δόθηκε η δυνατότητα στους συμμετέχοντες για μια «νέα ανάγνωση» της πόλης της Ηγουμενίτσας, για παρατήρηση των μεταβολών που έχει επιφέρει ο χρόνος στη μορφή, τη χρήση αλλά και στον συμβολισμό των χώρων που θα επισκεφθούν και εν τέλει για επαναπροσδιορισμό της σχέσης τους με τον τόπο.

Σημεία ενδιαφέροντος

Αφετηρία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας

1η Στάση: ΞΕΝΙΑ

2η Στάση: οικία Πιτούλη

3η Στάση: ο δρόμος με τα πλατάνια (Οδός Εθνικής Αντίστασης)

4η Στάση: κτήριο ΠΕ Θεσπρωτίας (πρώην Νομαρχία)

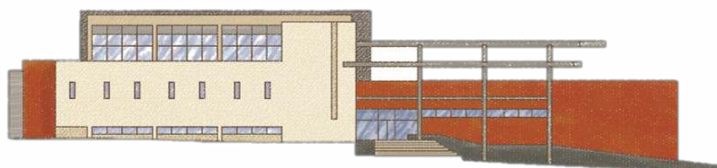
5η Στάση: κάστρο Ηγουμενίτσας

6η Στάση: το λιμάνι της πόλης

Ανακαλύπτω την πόλη μου

Αφετηρία

Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας

Η αρχή

Η ιδέα για τη δημιουργία αρχαιολογικού μουσείου στην πόλη της Ηγουμενίτσας είχε ήδη διαμορφωθεί στα τέλη της δεκαετίας του '80, επί Υπουργίας Μελίνας Μερκούρη. Η θέση που προτάθηκε αρχικά ήταν στο δασύλλιο της πόλης, στον λόφο του Διοικητηρίου.

Πέρασαν άλλα επτά χρόνια μέχρι να οριστικοποιηθεί η χωροθέτηση του κτιρίου στη σημερινή του θέση, στο οικόπεδο που παραχώρησε ο Δήμος Ηγουμενίτσας, απέναντι από το δημοτικό στάδιο και τις εγκαταστάσεις του πρώην Μοτέλ Ξενία.

Παρά τις περιορισμένες ακόμα τότε έρευνες στον Νομό, σημαντικά ευρήματα είχαν έρθει στο φως δημιουργώντας εύλογες προσδοκίες για μεγαλύτερες αρχαιολογικές ανακαλύψεις και την ανάγκη συγκέντρωσης όλου αυτού του αρχαιολογικού πλούτου σε ένα σύγχρονο τοπικό μουσείο, αντιπροσωπευτικό της ιστορίας της χώρας των Θεσπρωτών: η μαρμάρινη σαρκοφάγος από την αρχαία Φωτική (1871), οι μαρμαρίνες σαρκοφάγοι από τη θέση Ζάβαλι στο Λαδοχώρι Ηγουμενίτσας (1975), κτερίσματα τάφων από το Φράγμα Καλαμά (1960-1978), το Γαρδίκι Παραμυθιάς (1970-1971), το Προδρόμι (1978), τη Χρυσαιγή (1987), αλλά και τα

ευρήματα από τις ανασκαφές που είχαν ξεκινήσει, στα μέσα της δεκαετίας του '80, στο μικρό οχυρό του Πύργου Ραγίου και σε σημαντικά δημόσια οικοδομήματα στους οχυρωμένους οικισμούς της Ελέας και των Γιτάνων.

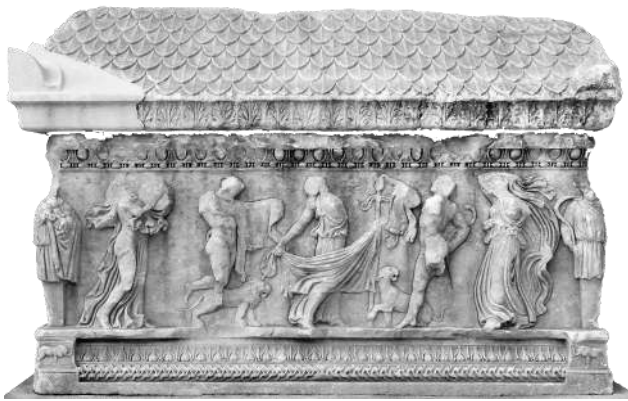
Εικ. 1. Η ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α2/Φ21/8754/383/28.02.1989 Υ.Α. περί ανέγερσης αρχαιολογικού μουσείου στην Ηγουμενίτσα.

Εικ. 2. Ευρήματα από τον «τάφο του πολεμιστή» στο Προδρόμι, που εκθέτονταν παλαιότερα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κέρκυρας.

Εικ. 3, 4. Σαρκοφάγοι από την ανασκαφή στον ταφικό θάλαμο στη θέση Ζάβαλι Ηγουμενίτσας που μετά την εύρεσή τους μεταφέρθηκαν στα Ιωάννινα. Το κάλυμμα της μίας σαρκοφάγου (αριστερά), που εκτίθεται σήμερα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας, απεικονίζει μία ανακλιμένη ανδρική μορφή, τον νεαρό Αντώνιο που πέθανε σε ηλικία είκοσι ενός ετών σύμφωνα με τη σωζόμενη επιγραφή. Η καλύτερα διατηρημένη σαρκοφάγος, που εκτίθεται ακόμη στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων (δεξιά), απεικονίζει στην κύρια μακρά πλευρά σκηνές από τα «λύτρα» του Έκτορα και στις στενές πλευρές προετοιμασία πολεμιστή και πρόθεση νεκρού.

Εικ. 5. Η μαρμάρινη σαρκοφάγος από τη Φωτική.

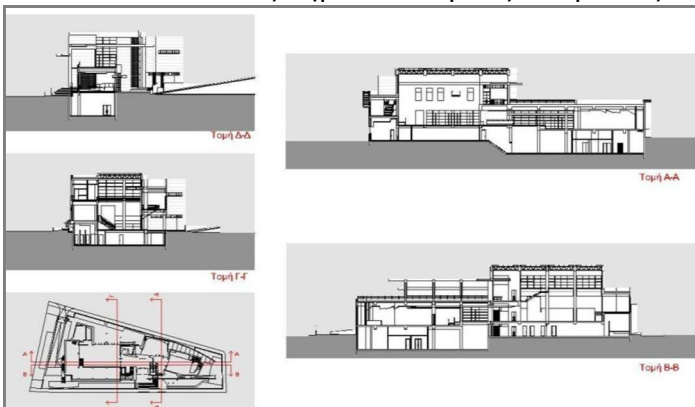
Ιδιαίτερης σημασίας εύρημα παραμένει η σαρκοφάγος της Φωτικής λόγω της περιπετειώδους ιστορίας της. Αποκαλύφθηκε το 1871, κατά τη διάρκεια εργασιών για την ανέγερση κατοικίας σε αγρό ιδιοκτησίας Ιμπράημ Πρόνιου, αγά της Παραμυθιάς. Με αφορμή την εύρεση της σαρκοφάγου κλήθηκε στην περιοχή ο Πολωνός αρχιμηχανικός του Βιλαετίου Ιωαννίνων Σιγισμούνδος Μινέικο. Οι οθωμανικές αρχές είχαν επίσης εγκρίνει την αποστολή της σαρκοφάγου στην Κωνσταντινούπολη για

τον εμπλουτισμό του Αυτοκρατορικού Μουσείου. Για τη μεταφορά της, που σχεδιαζόταν να γίνει μέσω του πλωτού Καλαμά, θα απαιτούνταν η κατασκευή λέμβου, η τοποθέτηση πασσάλων για τη μετακίνησή της δια ξηράς μέχρι το ποτάμι και άλλες απαραίτητες προετοιμασίες. Ωστόσο, φαίνεται ότι το μεγάλο κόστος του εγχειρήματος ματαίωσε το ταξίδι. Από τότε η σαρκοφάγος ξεχάστηκε στη διάθεση των χωρικών της περιοχής, ώσπου το 1932 εντοπίστηκε εκ νέου από τον αρχαιολόγο Δημήτρη Ευαγγελίδη, μεταφέρθηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων και επέστρεψε τελικά στη Θεσπρωτία όπου και εκτίθεται.

Μέχρι το 1999, που ξεκίνησε η κατασκευή του κτιρίου, το θέμα της επιστροφής των *αρχαιολογικών θησαυρών* της Θεσπρωτίας, που τότε εκθέτονταν ή φυλάσσονταν στα μουσεία της Κέρκυρας και των Ιωαννίνων, προβάλλεται έντονα σε επιστολές φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και πολιτιστικών συλλόγων προς την αρμόδια τότε Εφορεία Αρχαιοτήτων Κέρκυρας - Θεσπρωτίας αλλά και σε δημοσιεύματα του τοπικού τύπου.

Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο στην εφημερίδα Θεσπρωτικά Νέα «Το Μουσείο της Ηγουμενίτσας. Η αλήθεια και η ειλικρίνεια είναι αρετές πραγματικά ελεύθερου ανδρός» στο οποίο η λειτουργία του μουσείου κρίνεται ως «εθνικό χρέος», καθώς με αυτόν τον τρόπο θα γίνουν γνωστά στους Θεσπρωτούς, σε όλο το πανελλήνιο αλλά και στον απόδημο ελληνισμό και τους ξένους, οι θησαυροί του τόπου, όπως έγινε με τα ευρήματα της Βεργίνας και του Δίου στη Μακεδονία.

Με την αξιοποίηση των Συγχρηματοδοτούμενων Προγραμμάτων της Ε.Ε. το πάγιο αίτημα και όνειρο πολλών χρόνων της τοπικής κοινωνίας εκπληρώθηκε τον Δεκέμβριο του 2009 που το μουσείο άνοιξε τις πύλες του στο κοινό, παρουσιάζοντας μέσα από επιλεγμένα ευρήματα και πλούσιο συνοδευτικό εποπτικό υλικό τους σημαντικότερους ιστορικούς σταθμούς στον θεσπρωτικό χώρο.

Εικ. 6. Σχέδια του κτιρίου του μουσείου.

Η κατασκευή του κτιρίου, σε αρχιτεκτονικά σχέδια του γραφείου μελετών «Δ.Λ.Π. Εταιρεία Αρχιτεκτονικών Μελετών Μ. ΔΩΡΗΣ-Ο.ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΟΥ-Ε.ΠΑΝΤΑΒΟΣ Ε.Ε.» και της Ανδρομάχης Δαμαλά, ξεκίνησε το 1999 με την ένταξη του έργου «Οικοδομικές και Ηλεκτρομηχανολογικές εργασίες ανέγερσης Μουσείου Ηγουμενίτσας» στο Β' ΚΠΣ.

Η ολοκλήρωση των εγκαταστάσεων εντάχθηκε στη συνέχεια στο Γ' ΚΠΣ με τίτλο «Αποπεράτωση Οικοδομικών και Ηλεκτρομηχανολογικών εργασιών ανέγερσης Μουσείου Ηγουμενίτσας».

Εικ. 7. Στιγμιότυπα από την προετοιμασία της έκθεσης.

Παράλληλα με την κατασκευή των κτιριακών εγκαταστάσεων προχωρούσε ο μουσειολογικός - μουσειογραφικός σχεδιασμός με το έργο «Έκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Ηγουμενίτσας Θεσπρωτίας» που, επίσης, συγχρηματοδοτήθηκε από το Γ' ΚΠΣ και το οποίο επωμίστηκε και έφερε εις πέρας το μόνιμο και επί συμβάσει επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό πολλών διαφορετικών ειδικοτήτων.

Στα θεμέλια του Μουσείου

Την άνοιξη του 1999, κατά τη διάρκεια των εκσκαφικών εργασιών στον χώρο ανέγερσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηγουμενίτσας, εντοπίστηκαν και ερευνήθηκαν 28 τάφοι που χρονολογούνται στους ρωμαϊκούς αυτοκρατορικούς χρόνους. Οι τάφοι αποτελούν τμήμα ενός οργανωμένου νεκροταφείου και σχετίζονται με τον οικισμό που φαίνεται να ιδρύθηκε την ίδια περίοδο νοτιότερα στον μυχό του κόλπου της Ηγουμενίτσας, στην περιοχή του σημερινού Λαδοχωρίου.

Εικ. 8. Η ανασκαφή στο οικόπεδο ανέγερσης του Μουσείου.

Στις ταφές που εντοπίστηκαν κυριαρχεί αποκλειστικά το έθιμο του ενταφιασμού, ενώ απουσιάζουν οι καύσεις. Οι *κεραμοσκεπείς* και οι *λιθόκτιστοι* αποτελούν τους δύο βασικούς τύπους τάφων.

Στους *κεραμοσκεπείς* τάφους (σύνολο 16) ο νεκρός ήταν ενταφιασμένος σε έναν απλό λάκκο και τοποθετημένος είτε απευθείας στο έδαφος, χωρίς ιδιαίτερη προετοιμασία, είτε πάνω σε μία πήλινη κεραμίδα. Για την κάλυψη της ταφής χρησιμοποιήθηκαν ημικυκλικές κεραμίδες στέγης. Αυτοί οι τύποι των τάφων στέγαζαν μεμονωμένες ταφές, ενηλίκων ή παιδιών.

Εικ. 9. Η κάλυψη ενός κεραμοσκεπούς τάφου.

Μικροί λαξευμένοι λίθοι, πλίνθοι και ασβεστοκονίαμα χρησιμοποιούνταν στις λιθόκτιστες ταφικές κατασκευές. Το δάπεδο των τάφων, πάνω στο οποίο τοποθετούνταν οι νεκροί, ήταν επιστρωμένο με χαλίκι ή με τετράγωνες πλίνθους και κεραμίδες. Οι λιθόκτιστοι τάφοι (σύνολο 9) χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά για ταφές ενηλίκων. Δύο μόνο περιείχαν ατομικές ταφές, ενώ στους υπόλοιπους βρέθηκαν οστά, άτακτα τοποθετημένα ή παραμερισμένα, περισσότερων ατόμων.

Εικ. 10, 11. Λιθόκτιστοι τάφοι. Εξωτερική όψη τοιχοποιίας και το δάπεδο με τις ταφές όπως αυτές αποκαλύφθηκαν.

Εντοπίστηκε, ακόμη, ένας *κιβωτιόσχημος* τάφος κατασκευασμένος από σχιστολιθικές πλάκες, που περιείχε ταφές τριών ενηλίκων, καθώς και ένας αμφορέας που χρησιμοποιήθηκε για παιδική ταφή.

Εικ. 12, 13. Το εσωτερικό του κιβωτιόσχημου τάφου και αμφορέας μετά την αφαίρεση των οστών που περιείχε.

Τα κτερίσματα, τα αντικείμενα δηλαδή που τοποθετήθηκαν στους τάφους ως νεκρικές προσφορές, παρουσιάζουν ποικιλία ως προς τους τύπους, την ποιότητα και την πολυτέλεια, το οποίο υποδεικνύει διαφορές στο κοινωνικό επίπεδο και την οικονομική ευμάρεια των κατόχων τους.

Πήλινα μαγειρικά και επιτραπέζια σκεύη συνθέτουν την πλειονότητα των κτερισμάτων, ενώ μία ιδιαίτερη κατηγορία αγγείων αποτελούν τα λυχνάρια με ανάγλυφη φυτική διακόσμηση ή παραστάσεις πολεμιστών και μονομάχων.

Εικ. 14. Σχέδιο πήλινου λυχναριού με παράσταση μονομάχων.

Πολυπληθή είναι τα χάλκινα και ασημένια νομίσματα που βρέθηκαν στους περισσότερους από τους τάφους και προσφέρουν μία ασφαλή χρονολόγηση για τη χρήση του νεκροταφείου, μεταξύ 2ου και 4ου αι. μ.Χ. Η κτέρηση των ρωμαϊκών ταφών με ένα νόμισμα, το γνωστό χαρώνειο ~ αντίτιμο για τον περαματάρη Χάροντα, υποδηλώνει τη σταδιακή υιοθέτηση ελληνικών εθίμων από τους Ρωμαίους εποίκους της περιοχής.

Άλλα μεταλλικά αντικείμενα περιλαμβάνουν ελάσματα, πόρπες (εξαρτήματα ένδυσης) και άλλα χάλκινα κοσμήματα, αιχμές, σιδερένιο εγχειρίδιο, ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα σύνολο από χρυσά κοσμήματα που συνόδευαν μία -πιθανότατα γυναικεία- ταφή.

Εικ. 15. Χρυσό περιδέραιο και σκουλαρίκι.

Εικ. 16. Πήλινα αδιακόσμητα αγγεία, λυχνάρι με ανάγλυφη φυτική διακόσμηση αμπέλου και γυάλινο κύπελλο.

Προέλευση εικόνων

- Εικ. 1, 2, 5-16: αρχείο ΕΦΑ Θεσπρωτίας
- Εικ. 3-4: αρχείο ΕΦΑ Ιωαννίνων

Βιβλιογραφία - Δικτυογραφία

- Κάντα-Κίτσου Α., Πάλλη Ο., Αναγνώστου Ι., *Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας*, Ηγουμενίτσα 2008
- Λάζου Θ., Λέλα Μ. -Λ., Πάλλη Ο., Ρήγιнос Γ., Τζωρτζάτου Α., Τσακούμης Χ., «Θεσπρωτών Χώρα: η ιδέα, ο σχεδιασμός, η υλοποίηση του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηγουμενίτσας και η παρουσία του ως πολύπλευρου πολιτιστικού οργανισμού της τοπικής κοινωνίας», στο *Το αρχαιολογικό έργο στη ΒΔ Ελλάδα και τα νησιά του Ιονίου* (πρακτικά υπό έκδοση)
- Ρήγιнос Γ., «Οικόπεδο Μουσείου Ηγουμενίτσας», *Αρχαιολογικό Δελτίο* 54 (1999), Β' 1 Χρονικά, 499-502
- Riginos G. - Gania Ch., "Archäologische forschungen am grundstück des künftigen Archäologischen Museums von Igoumenitsa", in P. Cabanes & J. - L. Lambolley (eds), *L' Illyrie Méridionale et l' Épire dans l' Antiquité. Actes du IVe colloque international de Grenoble (10-12 Octobre 2002)*, Paris 2005, 399-406
- www.igoumenitsamuseum.gr

Ανακαλύπτω την πόλη μου

1η Στάση

1ο πρώην Μοτέλ Ξενία

Η ιστορία του

Το 1959 ανεγείρεται στην Ηγουμενίτσα, τη μικρή παραλιακή κωμόπολη των 5.000 κατοίκων, το Μοτέλ Ξενία. Όπως και τα υπόλοιπα παραδείγματα του προγράμματος μελέτης και ανέγερσης των «Ξενία», της σημαντικότερης παραγωγής δημόσιων κτιρίων μεταπολεμικά, κτίστηκε για να αποτελέσει μία πρότυπη ξενοδοχειακή μονάδα υψηλών προδιαγραφών και αισθητικής. Αντιπροσωπευτικό δείγμα του πρωτοπόρου ελληνικού μεταπολεμικού μοντερνισμού, φέρει την υπογραφή του κορυφαίου αρχιτέκτονα Άρη Κωνσταντινίδη (1913~1993).

Εικ. 2. Διαφήμιση για τα Ξενία του ΕΟΤ. Εφημερίδα Εμπρός, Φ. 14-7-1962, σ. 12.

Ο ΕΟΤ, που θεσμοθετήθηκε με τη σημερινή του μορφή το 1950, ήταν ο αρμόδιος φορέας για τον σχεδιασμό του εγχειρήματος της ανάπτυξης του τουρισμού στην Ελλάδα, κατά τις δεκαετίες '50-'60. Το πρόγραμμα «Ξενία» περιλάμβανε πάνω από 70 καταλύματα με κλίνες και άλλες συναφείς τουριστικές εγκαταστάσεις (τουριστικά περίπτερα, πλαζ, τελωνεία, οδικούς σταθμούς, εστιατόρια κ.α.) σε όλη την Ελλάδα.

Το Motel, ένας ξενόφερτος τύπος τουριστικού καταλύματος, προέρχεται από τη συγχώνευση των λέξεων motor & hotel και εξυπηρετούσε, κατά βάση, τους διερχόμενους οδικώς.

Εικ. 1. Ξενία Ηγουμενίτσας: στιγμές παιχνιδιού στον υπαίθριο χώρο. Φωτ. Δημ. Παπαδήμος (δεκαετία '60).

Εικ. 3. Ξενία Ηγουμενίτσας: Το εστιατόριο ~ μπαρ, ο υπαίθριος χώρος και στο βάθος οι πτέρυγες των δωματίων. Φωτ. Νικ. Στουρνάρας (1960).

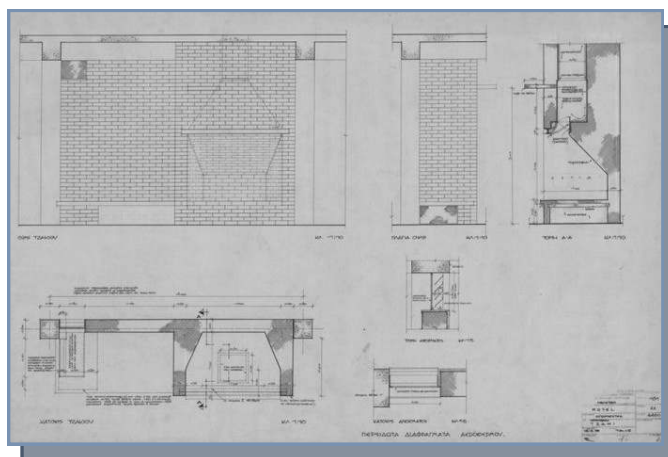
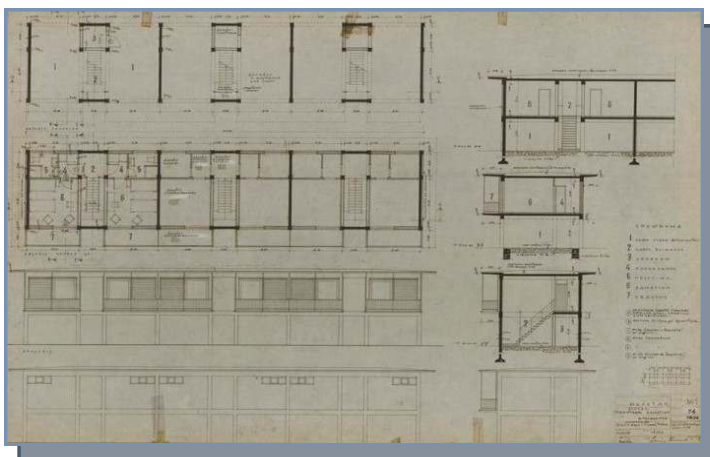
Εικ. 4. Η είσοδος του Ξενία Ηγουμενίτσας (1960).

Για την ανέγερση του Ξενία επιλέχθηκε ένα οικόπεδο με απρόσκοπτη θέα δίπλα στη θάλασσα και κοντά στον δρόμο προς τα Γιάννενα, το οποίο παραχώρησε ο Δήμος, στο βόρειο άκρο της πόλης. Η κατασκευή του συμπίπτει με την όψιμη περίοδο των έργων του ΕΟΤ (1957-1967), όταν ο Άρης Κωνσταντινίδης ήταν προϊστάμενος της αρμόδιας Υπηρεσίας Μελετών. Ο Κωνσταντινίδης αρχίζει να πειραματίζεται με την τυποποίηση των Ξενία, η οποία θα προσφέρει οικονομία και ταχύτητα στην κατασκευή, και την εφαρμόζει πιλοτικά σε αυτά της Λάρισας και της Ηγουμενίτσας.

Εικ. 5. Άποψη της πόλης το 1962. Στο βάθος διακρίνεται το συγκρότημα του Μοτέλ Ξενία.

Όπως αναφέρει ο ίδιος ο αρχιτέκτονας: «Και τότε, όχι μόνο για λόγους βιασύνης, ήτανε που σκέφτηκα πως θα μπορούσε να χτιστεί αυτό το Μοτέλ με τα κτίριά του όπως τα είχα σχεδιάσει ένα ένα για το Μοτέλ στη Λάρισα. Μόνο που θα τα ταίριαζα μεταξύ τους διαφορετικά γιατί το οικόπεδο που το είχα διαλέξει ο ίδιος έστεκε σε ένα διαφορετικό τοπίο. ... Και που έκανα έτσι ένα γόνιμο πείραμα με αυτό το Μοτέλ στην Ηγουμενίτσα. Για να βεβαιωθώ πως μπορεί κανείς να στήσει τα ίδια χτισίματα σε διαφορετικά τοπία. Αρκεί όμως, αυτά τα τοπία να συγγενεύουν μορφολογικά, για να μην πω κλιματολογικά, και όσο η εδαφική τους διάπλαση θα είχε να προσφέρει κάποια κοινά στοιχεία ώστε τα Μοτέλ στη Λάρισα και την Ηγουμενίτσα να προβάλλουν σαν αδέρφια ... επειδή έχουνε τον ίδιο πατέρα ... και που έτσι λοιπόν, γεννήθηκε στην Ηγουμενίτσα το αδέρφι της Λάρισας ...»

Εικ. 6, 7. Σχέδια από το Ξενία Ηγουμενίτσας: Οι πτέρυγες των δωματίων - κάτοψη, όψη, τομές (αριστερά) / λεπτομέρειες από τα τζάκια (δεξιά).

Ήταν ένα Β' κατηγορίας ΜΟΤΕΛ 36 δωματίων, τα οποία ήταν ισάριθμα καταναμεμένα σε έξι ανεξάρτητες υπερυψωμένες πτέρυγες - κτιριακά μπλοκ. Κάτω από κάθε δωμάτιο υπήρχε στεγασμένος χώρος (πιλοτή) για το αυτοκίνητο των ενοίκων. Το συγκρότημα συμπλήρωναν ο χώρος της ρεσεψιόν, το κτίριο που στέγαζε το εστιατόριο, την κουζίνα και το μπαρ, κτίριο για την διαμονή του προσωπικού, ενώ διέθετε και σταθμό βενζίνης.

ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΤΑ ΝΕΑ ΥΠΕΡΜΟΝΤΕΡΝΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΕΙΣ ΗΠΕΙΡΟΝ, ΚΕΡΚΥΡΑΝ, ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Εικ. 8. Απόσπασμα από την Εφημερίδα ΕΜΠΡΟΣ, Φ. 1-10-1960, σ. 15:

«Το "μοτέλ" Ηγουμενίτσας, που εκμεταλλεύεται ο κ. Ταμπακόπουλος, ελειτούργησε ήδη όλο το καλοκαίρι πολύ καλά. Τόσο ώστε απεδείχθη ανεπαρκές και μελετάται η σύντομος επέκτασίς του, δια να διαθέτη 72 κρεβάτια αντί 36 που έχει τώρα. Μικρά εντελώς ανεξάρτητα διαμερίσματα του ενός δωματίου με αναλόγους εστεγασμένους χώρους για αυτοκίνητα, συνθέτουν ένα ωραίο και εντυπωσιακό σύνολο...»

Εικ. 9. Ξενία Ηγουμενίτσας: οι πτέρυγες των δωματίων. Φωτ. Δημ. Παπαδήμος (δεκαετία '60).

Αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στο χρώμα, ο Άρης Κωνσταντινίδης εφάρμοσε και στην αρχιτεκτονική του Ξενία Ηγουμενίτσας τον συνδυασμό κόκκινου, κίτρινου της ώχρας, γαλάζιου, λουλακί, σταχτί, μαύρου, άσπρου.

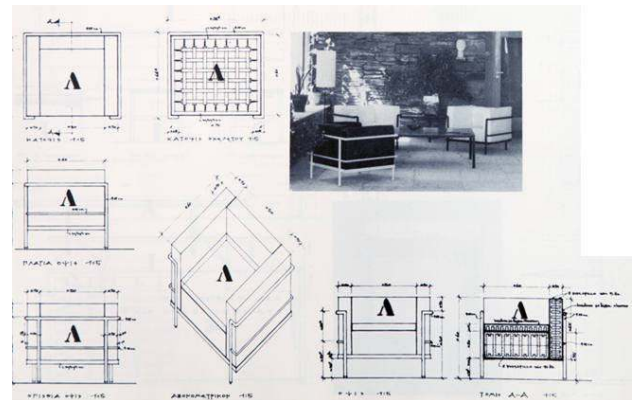
Εικ. 10. Ξενία Ηγουμενίτσας: οι «πολύχρωμες» πτέρυγες των δωματίων. Φωτ. Δημ. Παπαδήμος (δεκαετία '60).

Ο ίδιος ο αρχιτέκτονας επιμελήθηκε όλες τις κατασκευαστικές λεπτομέρειες, τον σχεδιασμό των μοντέρνων επίπλων, του λειτουργικού εξοπλισμού, αλλά και της καλαίσθητης εσωτερικής διακόσμησης. Στους κοινόχρηστους χώρους τοποθετήθηκαν οι χαρακτηριστικές λευκές και μαύρες δερμάτινες πολυθρόνες με μεταλλικό σκελετό που σχεδίασε ο Άρης Κωνσταντίδης εμπνευσμένος από την πολυθρόνα "Grand Confort" (Le Corbusier, P. Jeanneret, Ch. Perriand, 1928).

Εικ. 11. Ο εσωτερικός χώρος του εστιατορίου του Ξενία Ηγουμενίτσας. Φωτ. Νικ. Στουρνάρας (1960).

Εικ. 12. Σχέδια του Άρη Κωνσταντινίδη για τις πολυθρόνες που χρησιμοποίησε ευρέως στα Ξενία.

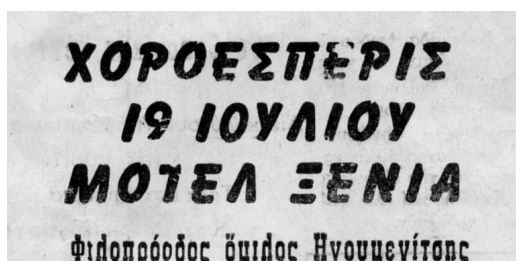

Εικ. 13-14. Έπιπλο που σχεδίασε ο Άρης Κωνσταντινίδης για τα Ξενία.

Από τον εξοπλισμό των δωματίων διατηρούνταν μέχρι πρόσφατα ένα έπιπλο, παρατημένο σε υπόστεγο χώρο των εγκαταστάσεων του Ξενία Ηγουμενίτσας (αριστερά), το οποίο θυμίζει το γνωστό σχέδιο του Άρη Κωνσταντινίδη που χρησιμοποιήθηκε και σε άλλα Ξενία (δεξιά) ως τουαλέτα υπνοδωματίου ή βοηθητικό τραπέζι.

Εικ. 15, 16. Γλυπτά του Χρήστου Καπράλου επιλέχθηκαν για τη διακόσμηση του εσωτερικού (αριστερά) και εξωτερικού (δεξιά) χώρου του εστιατορίου (φωτ. 1960).

Εικ. 17. Εφημερίδα Ελευθερον Βήμα, Ημερήσια Πανθεσπρωτική Εφημερίς εν Ηγουμενίτση, Φ. 15-7-1969.

Καθόλη τη διάρκεια λειτουργίας του το Μοτέλ Ξενία αποτελούσε τόπο διαμονής επισκεπτών, περαστικών, διακεκριμένων προσώπων της δημόσιας ζωής της εποχής, αλλά και σημείο συνάντησης και πραγματοποίησης ψυχαγωγικών εκδηλώσεων.

Ο μαζικός τουρισμός και η ανεξέλεγκτη δόμηση νέων τουριστικών καταλυμάτων επέφερε σταδιακά την παρακμή των Ξενία στην Ελλάδα. Πολλά εγκαταλείφθηκαν, ορισμένα εξ' αυτών κατεδαφίστηκαν, κάποια ανακαινίστηκαν και συνέχισαν να λειτουργούν ή -όπως στην περίπτωση του Ξενία στην Ηγουμενίτσα- άλλαξαν χρήση. Με την ίδρυση το 1995 παραρτήματος του ΤΕΙ Ηπείρου στην πόλη, παραχωρήθηκε για χρήση το κτίριο του Ξενία και έγιναν σταδιακά προσθήκες νέων κτισμάτων στο υπάρχον συγκρότημα για τις συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες στέγασης των τμημάτων και την εξυπηρέτηση εκπαιδευτικών και φοιτητών. Με την ΥΠΠΟ/72334/1964/7-11-2008 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 542/ΑΑΠ/27-11-2008), το Ξενία Ηγουμενίτσας κηρύχθηκε διατηρητέο μνημείο της νεώτερης αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς, λόγω της μεγάλης αρχιτεκτονικής, πολιτισμικής και ιστορικής του αξίας.

Εικ. 18. Το συγκρότημα του Ξενία σήμερα, στον χώρο του ΤΕΙ Ηγουμενίτσας.

Προέλευση εικόνων

- Εικ. 1, 9, 10: αρχείο ΕΛΙΑ-MIET
- Εικ. 2, 8: Εθνική Βιβλιοθήκη
- Εικ. 3, 11: αρχείο Στέφανου Στουρνάρα
- Εικ. 4, 15, 16: Architectural Press Archive / RIBA Library Photographs Collection
- Εικ. 5: αρχείο Περιφερειακής Ενότητας Θεσπρωτίας
- Εικ. 6, 7: αρχείο Μουσείου Μπενάκη
- Εικ. 12, 14: Marnelos D., Georgiadou Z., Frangou D. 2015, "Hotel furniture in Greek modernity. Xenia and Amalia hotels cases", pp 31, 33.
- Εικ. 13, 17, 18: Αρχείο ΕΦΑ Θεσπρωτίας

Βιβλιογραφία - Δικτυογραφία

- Κείμμενα και εποπτικό υλικό περιοδικής έκθεσης «*Εικόνες της πόλης στον Χρόνο*», Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας, ΕΗΠΚ 2013
- Georgiadou Z., Frangou D., Marnelos D., "Xenia Hotels in Greece: A holistic design approach", *Journal of Tourism Research* 8 (2014), 1-15 [<http://jotr.eu/index.php/volume8/64-xenia>]
- Georgiadou Z., Frangou D., Marnelos D., "Xenia Hotels in Greece: Rejection or re-use? A holistic approach", in Ath. Laloumis (ed.), *Proceedings of the 4th International Conference on Tourism and Hospitality Management (Athens, 19-21 June 2014)*, Athens 2014, 20-33 [https://www.academia.edu/21700005/Xenia_Hotels_in_Greece_Rejection_or_Re-Use_A_Holistic_Approach]
- Georgiadou Z., Frangou D., Marnelos D., "Xenia Hotels in Greece: A holistic approach to modern cultural heritage", *Journal of Civil Engineering and Architecture* 9 (2015) 130-140 [https://www.academia.edu/21661576/Xenia_Hotels_in_Greece_A_Holistic_Approach_to_Modern_Cultural_Heritage]
- Κολώνας Β., «Τα πρώτα Ξενία του Άρη Κωνσταντινίδη», Parallaxi Free Press, 9.6.2013 [<http://parallaximag.gr/parallax-view/ta-prota-xenia-tou-ari-konstantinidi>]
- Marnelos D., Georgiadou Z., Frangou D., "Hotel furniture in Greek modernity. Xenia and Amalia hotels cases", in D. Laloumis (ed.), *Proceedings of the 5th International Conference on Tourism and Hospitality Management (Athens, 5-7 June 2015)*, Athens 2015, 22-49 [https://www.academia.edu/21660621/_Hotel_Furniture_in_Greek_Modernity._Xenia_and_Amalia_Hotels_cases]
- Μουσά Μ., «Πρόγραμμα Ξενία: Ονομασία, μελέτες + κατασκευές, τυπολογία & κατάλογοι έργων», *Μεταπολεμικός Μοντερνισμός. Αρχιτεκτονική, Πολιτική και Τουρισμός στην Ελλάδα. 1950-1965, Τελική έκθεση Π.Ε.Β.Ε. 2010 (65/18740)*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο - Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πρόγραμμα Ενίσχυσης Βασικής Έρευνας Π.Ε.Β.Ε. 2010, Αθήνα 2012, 223-276 [https://www.researchgate.net/publication/301835179_Programma_Xenia_Onomasia_meletes_kataskeues_typologia_katalogoi_ergon]
- Moussa M., "Xenia Hotels Project, 1950-1967. Reapproaching the role of post-war modern architecture in Greece", *Proceedings of the 1st International Conference on Architecture and Urban Design (Tirana, 19-21 April 2012)*, 503-518 [<http://dSPACE.epoka.edu.al/bitstream/handle/1/243/110-571-1-PB.pdf?sequence=1>]
- Moussa M., "Constructing tourism in Greece in 50s and 60s: The Xenia Hotels Project", *Journal of Tourism Research* 17 (2017), 264-279 [https://www.academia.edu/34109372/Constructing_Tourism_in_Greece_in_50s_and_60s_The_Xenia_Hotels_Project]
- Σκρέκη Δ., *Πρόταση αποκατάστασης του Ξενία Κοζάνης*, μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νοέμβριος 2014, σελ. 52-55 [<http://ikee.lib.auth.gr/record/136210/files/GRI-2015-14150.pdf>]
- Χατζηδάκης Α., «Υποδοχή του μέλλοντος και διαχείριση του παρελθόντος», Εισήγηση στη συζήτηση με αφορμή την έκθεση της Λίζης Καλλιγά Στο Ξενία της Άνδρου, 2001-2012 [ένα αρχείο ανοίγει], Ινστιτούτο Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης, 20 Νοεμβρίου 2012 [<http://calligashotelxenia.blogspot.gr/2012/11/261112.html?view=timeslide>]

Ανακαλύπτω την πόλη μου

2η Στάση

Το αρχοντικό Πιτούλη

Ιστορικό πλαίσιο

Εικ. 1. Οικία Πιτούλη, Σεπτέμβριος 1977

Η οικογένεια Πιτούλη ανήκε στους «φαρσερώτες» ή «φρασερώτες» αρβανιτοβλάχους, που μιλούσαν τρεις γλώσσες, βλάχικα, αρβανίτικα και ελληνικά. Ήταν νομάδες κτηνοτρόφοι που μέχρι την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου μετακινούν το οργανωμένο τσελιγκάτο τους μεταξύ νοτίου Αλβανίας και Ηπείρου.

Μετά την ένωση της Ηπείρου με την Ελλάδα το 1913, πολλοί κτηνοτρόφοι, μεταξύ των οποίων και οι Πιτουλαίοι, μετακινούνται στα εδάφη που μόλις είχαν προσαρτηθεί στο ελληνικό κράτος και αναζητούν μόνιμη εγκατάσταση για τις οικογένειές τους. Αξιοποιώντας το πλεόνασμα ζωικού πλούτου που διέθεταν επενδύουν στην αγορά έγγειας ιδιοκτησίας. Στις αρχές της δεκαετίας του '20, η οικογένεια Πιτούλη, με επικεφαλής τσέλιγκα τον Χρήστο Πιτούλη, αγοράζει γη στην περιοχή της Ηγουμενίτσας και επεκτείνει με ταχύ ρυθμό την έγγεια ιδιοκτησία της με αγορές στη Θεσπρωτία και στην Πρέβεζα, αντικαθιστώντας τα μισθωμένα λιβάδια με ιδιόκτητες εκτάσεις.

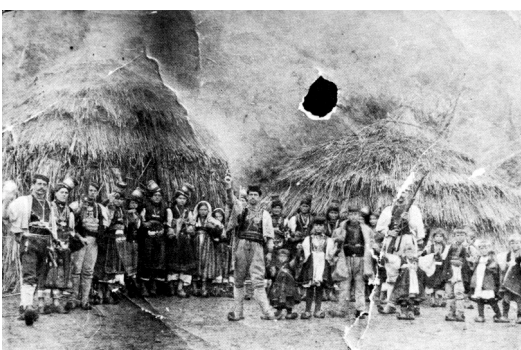
Στην Ηγουμενίτσα οι Πιτουλαίοι στήνουν τα καλύβια τους στις παρυφές της μικρής πόλης, αγοράζουν για την οικογένεια ένα σπίτι στη Γράβα (μετέπειτα κτήριο Οικοκυρικής Σχολής) και στη συνέχεια μία έκταση δεξιά της οδού Κύπρου, στο ύψος του σημερινού γυμνασίου, όπου αργότερα θα χτιστεί το αρχοντικό της οικογένειας.

Κατά το ίδιο χρονικό διάστημα η οικογένεια αστικοποιείται. Σπούδασε τα παιδιά της, άλλαξε ντύσιμο, ασχολήθηκε με την πολιτική και διατηρώντας τις κτηνοτροφικές επιχειρήσεις, ανέπτυξε παράλληλα και εμπορικές δραστηριότητες.

Η υιοθέτηση νέων συνηθειών συνυπήρξε, ωστόσο, με την επιβίωση στοιχείων της νομαδικής παράδοσης, όπως η ενασχόληση με την κτηνοτροφία τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του '80, οι στενοί δεσμοί μεταξύ των μελών της οικογένειας

Εικ. 2. Το κτήριο της Οικοκυρικής Σχολής

Εικ. 3. Η οικογένεια Πιτούλη στη Φιλιππιάδα με τις γυναίκες και τα παιδιά κατά την περίοδο των βαλκανικών πολέμων

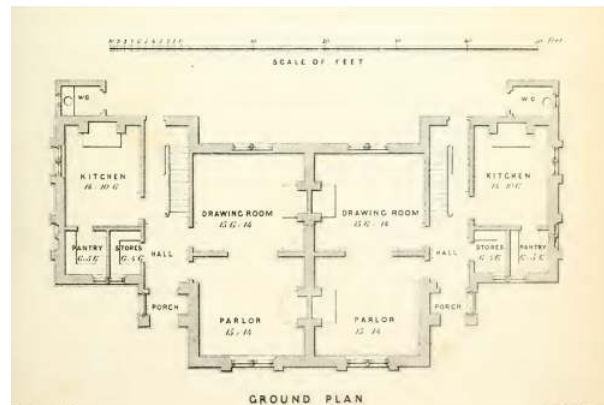
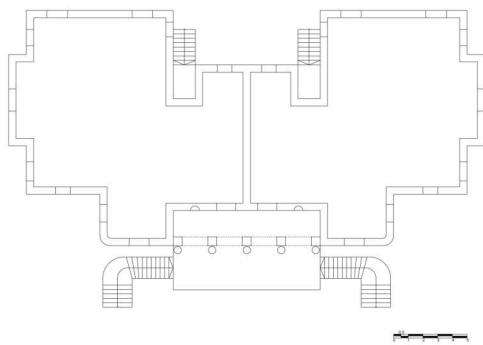
Εικ. 4. Η οικογένεια στον κήπο του σπιτιού μετά την υιοθέτηση του ευρωπαϊκού τρόπου αμφίεσης. Αρχές τρίτης δεκαετίας 20^{ου} αι.

που αντανακλάται στη συστέγαση των τεσσάρων οικογενειών στο ίδιο αρχοντικό και η επιβίωση της έννοιας της «κεφαλής» της οικογένειας με τον επικεφαλής του τσελιγκάτου Χρήστο Πιτούλη να μεταβιβάζει τον ρόλο του στον πρωτότοκο γιο του Δήμο.

Εικ. 5. Οικία Πιτούλη, Σεπτέμβριος 1977

εναλλαγή των μορφολογικών στοιχείων ανά όροφο. Είναι πιθανόν το κτήριο να ακολουθεί πρότυπα σχέδια από εκδόσεις για αρχιτέκτονες και εργολάβους που κυκλοφορούσαν από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Σε σχετική αγγλόγλωσση έκδοση του 1855 περιλαμβάνονται κατόψεις διπλοκατοικιών που έχουν κοινά στοιχεία με την οικία Πιτούλη.

Εικ. 6α, β. Οικία Πιτούλη. Περίγραμμα κάτοψης α' ορόφου (σχ. απόδοση: Γεωργία Καβουρίδου, αρχιτέκτων μηχανικός, ΕΦΑ Ιωαννίνων) και πρότυπο κάτοψης διπλοκατοικίας (πηγή: *The builder's practical director* 1855, σελ. 42, 43)

Η κατοικία συνδυάζει στοιχεία κλασικιστικά (ιωνικό πρόπυλο, τυφλές κόγχες, γενικότερη συμμετρική διάταξη) με στοιχεία που βρίσκονται στο μεταίχμιο ρυθμού art nouveau (γύψινος περιμετρικός διάκοσμος και κιγκλίδωμα φωταγωγού στις εισόδους της κύριας όψης, γύψινος διάκοσμος ανοιγμάτων πρώτου ορόφου με χαρακτηριστική καμπύλη επίστεψη) και ρυθμού art deco (αυστηρή γεωμετρικότητα γύψινου διακόσμου στα ανοίγματα του δεύτερου ορόφου με οξυκόρυφη επίστεψη).

Δύο κυκλικές πέτρινες σκάλες οδηγούν στο πρόπυλο του πρώτου ορόφου. Εδώ πέντε κίονες που φέρουν ιωνικά κιονόκρανα αντιστοιχούν σε ισάριθμους πεσσούς που στηρίζουν τοξοστοιχία, μπροστά από τις δύο κεντρικές, δίδυμες εισόδους, του κτηρίου. Εκατέρωθεν των δύο εισόδων σχηματίζονται τυφλές κόγχες. Δύο εξώστες με κυκλικές γωνίες διαμορφώνονται συμμετρικά στον δεύτερο όροφο, ενώ εντυπωσιακά είναι τα γύψινα περβάζια και τα στρογγυλά στηθαία, ολόγυρα από

Εικ. 7. Λεπτομέρειες του γύψινου διακόσμου

Εικ. 8. Λεπτομέρεια από την τοξοστοιχία της εισόδου

Ένας μεγάλος κήπος, σαράντα περίπου στρεμμάτων, με αμυγδαλιές και οπωροφόρα δέντρα, πολλά από τα οποία ήταν σπάνια για την εποχή, όπως λοτομηλιές, τζιτζιφιές, δαμασκηνιές, αλλά και πορτοκαλιές, λεμονιές, μανταρινιές, καρυδιές και φουντουκιές περιέβαλε το σπίτι. Τέσσερα πηγάδια και μία πέτρινη βρύση στη μέση του κήπου εξασφάλιζαν τις ανάγκες ύδρευσης της οικογένειας. Σήμερα ο κήπος αυτός έχει περιοριστεί σε μία έκταση περίπου τριών στρεμμάτων, καθώς διασχίζεται από κεντρικές οδούς και μικρότερους δρόμους που προέβλεπαν τα διάφορα σχέδια ανάπτυξης της πόλης της Ηγουμενίτσας (1953, 1957, 1964, 1997) και την ανέγερση πολυκατοικιών στα γύρω οικοδομικά τετράγωνα.

Εικ. 9. Το μέγαρο Πιτούλη λίγα χρόνια μετά την ανέγερσή του. Φωτ. Σπύρος Μελετζής, 1937

Εικ. 10. Το τέλος του εμφυλίου βρίσκει την Ηγουμενίτσα κατεστραμμένη. Νορβηγοί γιατροί, εκπρόσωποι του Ερυθρού Σταυρού, έρχονται για εμβολιασμούς στη Θεσπρωτία. Το μέγαρο ανοίγει τις πόρτες φιλοξενίας, όπως έκανε το 1936 για τους δημόσιους λειτουργούς, όταν η Ηγουμενίτσα έγινε πρωτεύουσα νομού, αλλά και το 1946, όταν ιδρύθηκε στην πόλη το πρωτοδικείο.

Η έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου σημαδεύει τραγικά το αρχοντικό και τους ενοίκους. Οι Ιταλοί μετατρέπουν το κτήριο σε νοσοκομείο, ενώ η οικογένεια εγκαταλείπει την πόλη. Το σπίτι υφίσταται τις συνέπειες που προκάλεσε η ανομία των γεγονότων που ακολούθησαν. Σώζεται εξωτερικά, ενώ λεηλατείται εσωτερικά. Στον εμφύλιο χρησιμοποιείται ως κατάλυμα από αντάρτικα σώματα. Μετά τον πόλεμο παραχωρείται και πάλι για φιλοξενία δημόσιων λειτουργών.

Η σύγκριση της κλίμακας και της μορφολογίας του μεγάρου με τα χαμηλά, ισόγεια ή διώροφα, χωρίς ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά στοιχεία, κτήρια της Ηγουμενίτσας του Μεσοπολέμου αποτελεί επιβεβαίωση της υιοθέτησης του αστικού τρόπου ζωής από την οικογένεια Πιτούλη, ενώ ταυτόχρονα αντανακλά την οικονομική της υπεροχή και τον κυρίαρχο ρόλο της στην παραγωγική, πολιτική, πολιτιστική, οικιστική εξέλιξη της πόλης της Ηγουμενίτσας.

Προέλευση εικόνων

- Εικ. 1: αρχείο ΕΦΑ Θεσπρωτίας
- Εικ. 2: Βασιάδης Α. - Λώμης Κ., *Ανθρώπινες σχέσεις εν Ηγουμενίτση. Αναμνήσεις από τα σχολικά χρόνια*, Αθήνα 2005, σελ. 179
- Εικ. 3, 4, 5, 7, 8, 10: αρχείο Πιτούλη
- Εικ. 6: Μαυρίκα Ε., «Αρχοντικό Πιτούλη: μια «αστική» κατοικία του Μεσοπολέμου στην Ηγουμενίτσα», ανακοίνωση στο πλαίσιο του Α' Διεθνούς Αρχαιολογικού και Ιστορικού Συνεδρίου για τη Θεσπρωτία, 8-11 Δεκεμβρίου 2016, Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας, πρακτικά υπό έκδοση
- Εικ. 9: αρχείο ΠΕΔ Ηπείρου-πρώην ΤΕΔΚ Θεσπρωτίας

Βιβλιογραφία

- Κείμενα και εποπτικό υλικό περιοδικής έκθεσης «*Εικόνες της πόλης στον Χρόνο*», Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας, ΕΗΠΚ 2013
- Μαυρίκα Ε., «Αρχοντικό Πιτούλη: μια «αστική» κατοικία του Μεσοπολέμου στην Ηγουμενίτσα», ανακοίνωση στο πλαίσιο του Α' Διεθνούς Αρχαιολογικού και Ιστορικού Συνεδρίου για τη Θεσπρωτία, 8-11 Δεκεμβρίου 2016, Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας, πρακτικά υπό έκδοση
- Κίτσου Αθ., *Θεσπρωτική Γη*, Αθήνα 1977
- Μαρνέλη-Πιτούλη Π., *Η πολιτεία και ο δημιουργός της*, Αθήνα-Γιάννενα 1986
- Λουκάς Β., *Η Ηγουμενίτσα τη δεκαετία του 1930, όπως τη γνώρισα και τη θυμάμαι*, Ηγουμενίτσα 2002
- Χρήστου Π., *Το Καλειδοσκόπιο... της Θεσπρωτίας*, Αθήνα 2011
- Λώμης Κ., Βασιάδης Α., *Ανθρώπινες σχέσεις εν Ηγουμενίτση. Αναμνήσεις από τα σχολικά χρόνια*, Αθήνα 2005
- Σπύρος Μελετζής. *Φωτογραφίζοντας τη Θεσπρωτία*, λεύκωμα, ΤΕΔΚ Θεσπρωτίας, 2004
- Ιχνηλασία στο χώρο της λιτότητας, της μικρής κλίμακας, του μέτρου. *Θεσπρωτία*, λεύκωμα, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Θεσπρωτίας
- *Πάμε σαν άλλοτε*, ημερολόγιο 2010, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Θεσπρωτίας
- *Ηγουμενίτσα. Σχέδιο και Πρόγραμμα για την Ανάπτυξη της Πόλης. Τελική Μελέτη*, Γραφείο Δοξιάδη, Αθήνα 1966

Ανακαλύπτω την πόλη μου

3η Στάση

Ο δρόμος με τα πλατάνια

[οδός Εθνικής Αντίστασης]

Ιστορικό πλαίσιο

Εικ. 1. Ο παραλιακός δρόμος με τα πλατάνια σε φωτογραφία του Σπύρου Μελετζή (1937)

Ο δρόμος μετονομάζεται σε οδό Εθνικής Αντίστασης στις αρχές της δεκαετίας του '80, καθώς μέχρι τότε ονομαζόταν λεωφόρος Βασιλέως Παύλου.

Στα πρώτα χρόνια μετά τη διάνοιξη ακολουθούσε τη θάλασσα, καθώς οι εργασίες για την επέκταση της παραλιακής ζώνης ξεκίνησαν μερικές δεκαετίες αργότερα.

Μέχρι και τη δεκαετία του '50, παρέμενε χωματόδρομος και η κίνηση περιοριζόταν στο τμήμα που κάλυπτε την απόσταση από τη Νομαρχία μέχρι και λίγο μετά την εκκλησία της Ευαγγελίστριας.

Εικ. 2, 3. Ο παραλιακός δρόμος σε φωτογραφίες του Σπύρου Μελετζή (1950)

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60, γίνονται μεγάλες αλλαγές. Ο δρόμος άλλαξε φυσιογνωμία. Ασφαλτοστρώθηκε και φιλοξενούσε πλέον καταστήματα, λίγες κατοικίες, δημόσιες υπηρεσίες (Εθνική Τράπεζα, ταχυδρομείο, παιδικό σταθμό, Δημοτικό Σχολείο).

Εικ. 4. Η Βασιλέως Παύλου (σήμερα οδός Εθνικής Αντίστασης). Στο βάθος διακρίνεται το κτήριο της Νομαρχίας. Ο δρόμος προς την Πλαταριά δεν έχει ακόμα διανοιχτεί.

Εικ. 5, 6. Η οδός Εθνικής Αντίστασης. Αριστερά στο ύψος που σήμερα βρίσκεται το Jolly Hotel. Δεξιά το κτήριο του Γυμνασίου Ηγουμενίτσας, απέναντι από την εκκλησία της Ευαγγελίστριας. Σήμερα στο ίδιο σημείο υπάρχει διαμορφωμένος χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων.

Εικ. 7. Βόλτα στην παραλιακή. Δεξιά διακρίνεται το ΣΙΝΕ ΘΥΑΜΙΣ, δίπλα στο ξενοδοχείο ACROPOLIS. Στο βάθος αριστερά το μικρό κτήριο του Γυμνασίου της πόλης (1964).

Εικ. 8. Ο δρόμος με τα πλατάνια σε φωτογραφία του 1961

Εικ. 9, 10. Ο δρόμος με τα πλατάνια. Αριστερά διακρίνεται η παραλία με τις μικρές ψαρόβαρκες σε φωτογραφία του Σπύρου Μελετζή (1950). Δεξιά η θάλασσα είναι μπαζωμένη και έχει πλέον διαμορφωθεί η παραλία (μέσα δεκαετίας του '80).

Στο δεύτερο τμήμα του δρόμου, που οδηγούσε στην είσοδο του Xenia Hotel, οι αλλαγές θα ξεκινήσουν μία δεκαετία αργότερα. Εδώ κυριαρχούσαν μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '70 οι συστάδες των πλατανιών, που προσέφεραν στιγμές ανάπαυλας στους κατοίκους κατά τους θερινούς μήνες, ενώ σιγά σιγά άρχισαν να ξεπροβάλλουν λίγα ταβερνάκια που είχαν τα τραπεζάκια τους σε εξέδρες απέναντι στη θάλασσα.

Σταδιακά, η εικόνα αρχίζει και εδώ να αλλάζει. Από την πλευρά της θάλασσας άρχισαν οι προσχώσεις και τα μπαζώματα. Πάνω στις προσχώσεις δημιουργήθηκε ένα τεράστιο πάρκο, ενώ κατασκευάστηκε ένας δεύτερος καινούριος δρόμος, παράλληλος του πρώτου. Ένα πεζοδρόμιο και τα εναπομείναντα πλατάνια αποτελούσε το χώρισμά τους.

Προέλευση εικόνων

- Εικ. 1, 2, 3, 9: ΠΕΔ Ηπείρου-πρώην ΤΕΔΚ Θεσπρωτίας
- Εικ. 4, 5, 10: αρχείο Μ. Πασιάκου
- Εικ. 6: [www.facebook.com/Θεσπρωτών Χώρα](https://www.facebook.com/ΘεσπρωτώνΧώρα)
- Εικ. 7: αρχείο Πιτούλη
- Εικ. 8: αρχείο Λεωνίδα Τζάνη

Βιβλιογραφία - Δικτυογραφία

- Κείμενα και εποπτικό υλικό περιοδικής έκθεσης «*Εικόνες της πόλης στον Χρόνο*», Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας, ΕΗΠΚ 2013
- Σάρρας Γ., *Η Θεσπρωτία διαμέσου των αιώνων*, τ. 2, 3, Αθήνα 1998
- Μαρνέλη-Πιτούλη Π., *Η πολιτεία και ο δημιουργός της*, Αθήνα-Γιάννενα 1986
- Λουκάς Β., *Η Ηγουμενίτσα τη δεκαετία του 1930, όπως τη γνώρισα και τη θυμάμαι*, Ηγουμενίτσα 2002
- Σπύρος Μελετζής. *Φωτογραφίζοντας τη Θεσπρωτία, λεύκωμα*, ΤΕΔΚ Θεσπρωτίας, 2004
- *Δρόμοι της πόλης μας*, 1ο Δημοτικό Σχολείο Ηγουμενίτσας, σχ. Έτος 2013-2014
- www.labastia.blogspot.gr

Ανακαλύπτω την πόλη μου

4η Στάση

1ο κτήριο της Νομαρχίας

Ιστορικό πλαίσιο

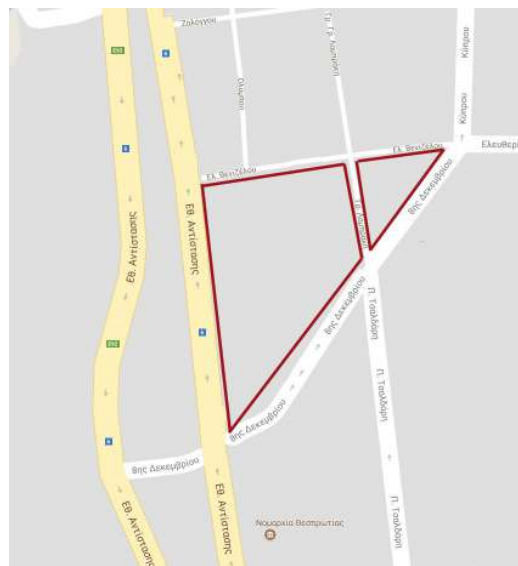
Εικ. 1. Το κτήριο της Νομαρχίας και μπροστά οι εγκαταστάσεις του λιμανιού. Πίσω από τη Νομαρχία διακρίνεται το κτήριο του Δασαρχείου.

Η αλλαγή του αιώνα θα βρει την Ηγουμενίτσα ένα μικρό, ασήμαντο ψαροχώρι, με μικρά καΐκια να δένουν στην παραλία, ένα καφεενεδάκι για τους διερχόμενους και έναν μόνο μαχαλά, αυτόν της Γράβας, όπου χριστιανοί και τσάμηδες μοιράζονταν τα σπίτια με τους μικρούς κήπους και δυο-τρεις πορτοκαλιές ή αμυγδαλιές στην αυλή. Παραμονές των βαλκανικών πολέμων (1912), οι οθωμανοί αντιλαμβάνονται τα πλεονεκτήματα της γεωγραφικής της θέσης, ενώ παράλληλα υπολογίζουν στη βοήθεια του μουσουλμανικού πληθυσμού που διαμένει στην περιοχή και προσπαθούν με τη βοήθεια του τοπικού Μπέη Χαμίτ να δημιουργήσουν μια πόλη-λιμάνι με το όνομα Ρεσαδιέ.

Αναβαθμίζουν τον μικρό οικισμό σε σαντζάκι, αλλά από τη νέα πρωτεύουσα έλλειπαν οι βασικές για την εποχή υποδομές. Ο Χαμίτ Μπέης με φερμάνι του Ρεσάτ Πασά απέκτησε τίτλους ιδιοκτησίας για την παραλιακή έκταση μεταξύ των οδών 8ης Δεκεμβρίου, Εθνικής Αντίστασης, Ελευθερίου Βενιζέλου και Κύπρου και ξεκινάει αμέσως την οικοδόμηση ενός μακροσκελούς διώροφου κτηρίου για την εγκατάσταση εμπορικών καταστημάτων, εστιατορίου, φούρνου, ξενώνων και γραφείων και ενός ξενοδοχείου με πρόσωπο στην Ελευθερίου Βενιζέλου. Το 1909 είχε αποπερατώσει το κτηριακό συγκρότημα και λίγο αργότερα εγκαταστάθηκαν σε αυτό οι πρώτοι ένοικοι, κυρίως επαγγελματίες.

Για τις διοικητικές ανάγκες και τη στέγαση όλων των υπηρεσιών της καινούριας πρωτεύουσας αποφασίστηκε η ανέγερση του Διοικητηρίου κοντά στο λιμάνι, σε έκταση που παραχωρήθηκε εκεί που σήμερα βρίσκεται το κτήριο της Νομαρχίας. Οι διοικητικές αρχές του Ρεσαδιέ άρχισαν να εγκαθίστανται στην Ηγουμενίτσα τον Ιούλιο του 1910.

Στα εγκαίνια της θεμελίωσης την Πύλη εκπροσώπησε ο νεαρός τότε σπουδαστής στην Κωνσταντινούπολη, γιος του Τας Παππά από το Καστρί Ηγουμενίτσας, Μίχος. Σε μία εμπνευσμένη και προφητική ομιλία, με τον ενθουσιασμό της ηλικίας του, πρόβλεψε τη σπουδαία εξέλιξη της νέας

Εικ. 2. Η περιοχή μεταξύ των οδών 8ης Δεκεμβρίου, Εθνικής Αντίστασης, Ελευθερίου Βενιζέλου και Κύπρου όπου οι Νεότουρκοι οικοδόμησαν το πρώτο κτηριακό συγκρότημα το 1909.

πρωτεύουσας επισημαίνοντας ότι μία μέρα η Ρεσαδιέ θα είναι για την Κωνσταντινούπολη ότι η Πετρούπολη για τη Μόσχα. Αν δεν είχε μεσολαβήσει η κατάρρευση της οθωμανικής αυτοκρατορίας οι προβλέψεις αυτές ίσως και να είχαν δικαιωθεί.

Τα φιλόδοξα σχέδια του Χαμίτ διακόπτονται από την έναρξη του Α΄ Βαλκανικού πολέμου και την απελευθέρωση της περιοχής από τον ελληνικό στρατό τον Φεβρουάριο του 1913. Η Θεσπρωτία ενσωματώνεται στο ελληνικό κράτος και η Ηγουμενίτσα υποβαθμίζεται πάλι σε κοινότητα και υπάγεται στην Υποδιοίκηση "Φιλιατών και Γουμενίτσας" του ελληνικού πλέον νομού Ιωαννίνων.

Η ελληνική κυβέρνηση μέσα στη δίνη των πολεμικών γεγονότων που ακολουθούν, πέραν από την αποκατάσταση του ονόματος της πόλης (Ηγουμενίτσα) και την εγκατάσταση αστυνομικού τμήματος, δεν ήταν σε θέση να ικανοποιήσει καμία ανάγκη ούτε να σκεφθεί την ανάπτυξη της πόλης, η οποία μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου θα δεχθεί νέους κατοίκους από τη Βόρειο Ήπειρο και νομάδες βλαχόφωνους από την περιοχή του Γράμμου που είχαν συμμετάσχει στον απελευθερωτικό αγώνα στο πλευρό του ελληνικού στρατού.

Την περίοδο του μεσοπολέμου η αξιοποίηση του λιμανιού και η διάνοιξη του δρόμου για τα Ιωάννινα (1933) δίνουν διέξοδο στην απομόνωση, αναβαθμίζοντας τον ρόλο της Ηγουμενίτσας σε βασικό οικονομικό κέντρο της περιοχής. Ακολουθεί το 1936 η συγκρότηση της Θεσπρωτίας σε ανεξάρτητο νομό για λόγους κυρίως εθνικούς και πολιτικούς και η ανάδειξη της Ηγουμενίτσας σε πρωτεύουσα. Η στελέχωση της διοίκησης με υπαλλήλους επιβάλλει εκ νέου σχεδιασμό για την οργάνωση των υποδομών της νέας πρωτεύουσας, εγκαινιάζοντας μία φάση εκτεταμένης οικοδόμησης: κτήρια δημοσίων υπηρεσιών, επέκταση του Διοικητηρίου, δικαστήρια και κατοικίες των αρχών. Η Ηγουμενίτσα πλέον μεταβάλλεται και σε διοικητικό κέντρο, απορροφώντας όχι μόνο προϊόντα αλλά και ανθρώπινο δυναμικό από τα γύρω χωριά.

Εικ. 3. Η Ηγουμενίτσα από το Αγιονήσι. Στην κορυφή δεσπόζει το ενετικό κάστρο. Στα αριστερά το κτήριο της Νομαρχίας. Η ανέγερση του δεύτερου ορόφου έχει ξεκινήσει αλλά δεν έχει ολοκληρωθεί. Πριν τη δεκαετία του 1940 . Φωτ. Λ. Κισσόπουλος

Εικ. 4. Το παραλιακό μέτωπο της πόλης το 1952. Το δάσος αρχίζει σιγά σιγά να κρύβει τα ερείπια του ενετικού κάστρου. Έχει αποπερατωθεί ο δεύτερος όροφος του κτηρίου της Νομαρχίας, ενώ πίσω διακρίνεται το κτήριο του Δασαρχείου.

Περιγραφή

Τα σχέδια και η μελέτη του κτηρίου ανατέθηκαν από τον Χαμίτ Μπέη σε αυστριακούς μηχανικούς, ενώ την ανέγερση ανέλαβαν Κερκυραίοι τεχνίτες. Οι εργασίες ξεκίνησαν με εντατικό ρυθμό. Η κατασκευή ήταν λιθόκτιστη, με χοντρούς τοίχους από πελεκητή πέτρα και ασβέστη, με προοπτική ανέγερσης πρώτου και δεύτερου ορόφου. Μέχρι το 1912 το κτήριο είχε θεμελιωθεί, είχε τελειώσει η τοιχοποιία του ισογείου και είχε ξεκινήσει η θεμελίωση του πρώτου ορόφου.

Επί Μεταξά το ημιτελές Νομαρχιακό Μέγαρο είχε ανοικοδομηθεί μέχρι και τον πρώτο όροφο, ενώ το 1949 αποπερατώθηκαν οι εργασίες ανέγερσης του δεύτερου ορόφου, με το νεοϊδρυθέν Πρωτοδικείο να εγκαθίσταται στη δεξιά πτέρυγα του κτηρίου.

Ο Σπύρος Μελετζής, κατά τη διάρκεια της δικτατορίας των συνταγματαρχών (1967-1974), θα επισκεφθεί την Ηγουμενίτσα και θα φωτογραφίσει το κτήριο, το οποίο πλέον έχει πλήρως αποπερατωθεί με την προσθήκη του τρίτου και τελευταίου ορόφου, ενώ στην κορυφή του Νομαρχιακού Μεγάρου διακρίνεται ο φοίνικας, το έμβλημα της χούντας.

Η Νομαρχία υπήρξε για χρόνια και εξακολουθεί ακόμα να είναι το ορόσημο της πόλης για κάποιον που φτάνει στο λιμάνι της και σημείο αναφοράς για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή της πόλης. Σήμερα, στον αύλειο χώρο του κτηρίου που στεγάζει την Περιφερειακή Ενότητα της Θεσπρωτίας, η προτομή του Γεώργιου Βασιλάκου, τότε διευθυντή της Νομαρχίας, που φονεύτηκε τον Φεβρουάριο του 1942 από τις κατοχικές δυνάμεις, θυμίζει τα τραγικά γεγονότα που σημάδεψαν τη νεότερη ιστορία της πόλης.

Εικ. 5, 6. Αριστερά. Το κτήριο της Νομαρχίας σε φωτογραφία του Σπύρου Μελετζή. Στην κορυφή διακρίνεται το σύμβολο της χούντας, ο φοίνικας. Δεξιά. Το Νομαρχιακό Μέγαρο πριν την τελευταία ανακαίνιση των εξωτερικών όψεων.

Εικ. 7. Φεβρουάριος του 1954. Υποδοχή πολιτικών προσφύγων του Εμφυλίου έξω από το κτήριο της Νομαρχίας.

Προέλευση εικόνων

- Εικ. 1: αρχείο Μ. Πασιάκου
- Εικ. 3: Μαρνέλη-Πιτούλη Π., *Η πολιτεία και ο δημιουργός της*, Αθήνα-Γιάννενα 1986
- Εικ. 4: αρχείο Πιτούλη
- Εικ. 5: αρχείο ΠΕΔ Ηπείρου-πρώην ΤΕΔΚ Θεσπρωτίας
- Εικ. 6: αρχείο Περιφερειακής Ενότητας Θεσπρωτίας
- Εικ. 7: www.labastia.blogspot.gr

Βιβλιογραφία

- Κείμενα και εποπτικό υλικό περιοδικής έκθεσης «*Εικόνες της πόλης στον Χρόνο*», Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας, ΕΗΠΚ 2013
- Σάρρας Γ., *Η Θεσπρωτία διαμέσου των αιώνων*, τ. 2, 3, Αθήνα 1998
- Μαρνέλη-Πιτούλη Π., *Η πολιτεία και ο δημιουργός της*, Αθήνα-Γιάννενα 1986
- Λουκάς Β., *Η Ηγουμενίτσα τη δεκαετία του 1930, όπως τη γνώρισα και τη θυμάμαι*, Ηγουμενίτσα 2002
- Σπύρος Μελετζής. *Φωτογραφίζοντας τη Θεσπρωτία, λεύκωμα*, ΤΕΔΚ Θεσπρωτίας, 2004

Ανακαλύπτω την πόλη μου

5η Στάση

1ο κάστρο της Ηγουμενίτσας

Ιστορικό πλαίσιο

Εικ. 1. Το κάστρο της Ηγουμενίτσας (Gomenizze) σε χαρακτηριστικό του Vincenzo Coronelli (1687).

Η ίδρυση του πρώτου οχυρού στον λόφο κατά τους ύστερους ρωμαϊκούς χρόνους σχετίζεται πιθανότατα με τον υστερορωμαϊκό ~ παλαιοχριστιανικό οικισμό του Λαδοχωρίου που ιδρύεται τον 2^ο αι. μ.Χ. στον μυλό του κόλπου της Ηγουμενίτσας και συνδέεται με την εγκατάσταση στην περιοχή ρωμαίων εποίκων.

Ο οικισμός του Λαδοχωρίου φαίνεται ότι εγκαταλείπεται στα τέλη του 6ου αι. Παραμένει ωστόσο άγνωστο με ποια μορφή συνεχίστηκε η κατοίκηση στην περιοχή της Ηγουμενίτσας έως τα μέσα του 13ου αι., οπότε η Θεσπρωτία ενσωματώνεται στην επικράτεια του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Το λιμάνι πάντως πρέπει να ήταν σε χρήση, καθώς αναφέρεται σε πορτολάνο από την Πίζα στα μέσα του 12ου αιώνα ως portum Gomitisso δίπλα στον ποταμό Calama.

Το 1294 τμήμα της Θεσπρωτίας, μαζί και η περιοχή της Ηγουμενίτσας, συμπεριλήφθηκε στην τεράστια προίκα που δόθηκε από τον Δεσπότη της Ηπείρου Νικηφόρο στη θυγατέρα του Θάμαρ για τον γάμο της με τον Πρίγκιπα Φίλιππο Ανδεγαυό του Τάραντα. Το 1361, όταν πλέον η Ήπειρος και το Δεσποτάτο κυριαρχούνται από τους Σέρβους του Στέφανου Δουσάν, μνημονεύεται ως Γουμενίτσα σε χρυσόβουλο του τότε Δεσπότη Συμεών Ούρεση Παλαιολόγου.

Από τον 15ο αι. και εξής, περίοδο κατά την οποία η Βενετία ελέγχει μία σειρά εμπορικών σταθμών σε όλο το μήκος της παράκτιας ζώνης της Ηπείρου, η Ηγουμενίτσα αναφέρεται ως βενετσιάνικος σταθμός και το λιμάνι της χρησιμοποιείται και πάλι ως αγκυροβόλιο και ασφαλές καταφύγιο πλοίων (Porto delle Gomenizze).

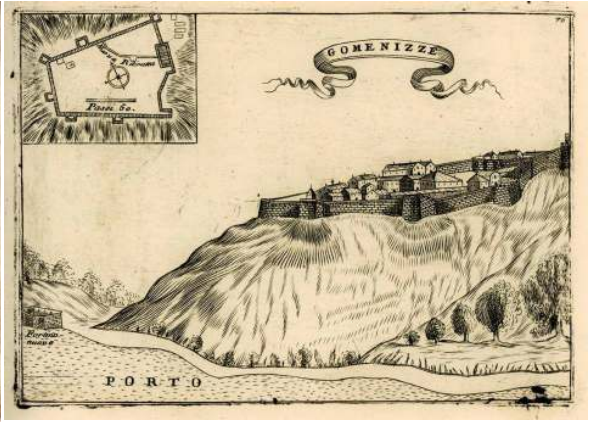

Εικ. 2. Η Κέρκυρα και η ακτογραμμή της Θεσπρωτίας, όπως αποτυπώνονται σε χάρτη του οθωμανού ναύαρχου και χαρτογράφου Πίρι Ρέις στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα.

πορτολάνοι: ναυτικοί χάρτες που εμφανίστηκαν για πρώτη φορά τον 13ο αι. κυρίως από Ιταλούς και Καταλανούς σχεδιαστές και θαλασσοπόρους. Αποτύπωναν πορείες πλεύσης, λιμάνια και αγκυροβόλια, ενώ περιείχαν πολλές υπομνηματικές σημειώσεις, συμβολικά σκαριφήματα των ανωμαλιών του βυθού και των θαλάσσιων ρευμάτων, αλλά και κάποια αστρονομικά στοιχεία προσανατολισμού.

χρυσόβουλο: επίσημο δημόσιο έγγραφο - αυτοκρατορικό διάταγμα σε περγαμνή, που έφερε εξαρτημένη χρυσή σφραγίδα, με την οποία βεβαιωνόταν η αυθεντικότητα του διατάγματος. Αφορούσε κυρίως σε δωρεές προς μοναστήρια και ναούς, παραχώρηση τίτλων σε αξιωματούχους, εκχώρηση προνομίων κλπ.

Το 1479, μετά το τέλος του πρώτου βενετοτουρκικού πολέμου, περιέρχεται στην κυριαρχία των Οθωμανών μαζί με τις υπόλοιπες βενετικές κτήσεις στα παράλια της Ηπείρου. Ακολουθούν δύο ακόμη βενετοτουρκικοί πόλεμοι, κατά τη διάρκεια των οποίων οι θέσεις αυτές αλλάζουν συνεχώς κατόχους έως το 1540, οπότε περνούν οριστικά στα χέρια των Οθωμανών.

Εικ. 3, 4. Η Κέρκυρα και η ακτογραμμή της Θεσπρωτίας όπως αποτυπώνονται σε χάρτες του 1570 από τον Matthias Zündt (αριστερά) και του 1582 από τον Antonio Millo (δεξιά). Στον χάρτη του Zündt αποτυπώνεται το κάστρο της Ηγουμενίτσας (Gamenizza) στον μυχό του κόλπου, ενώ στον χάρτη του Millo ο κόλπος της Ηγουμενίτσας (Gomenize) και η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, στο Πρασούδι ή το Αγιονήσι. Κέρκυρα και Θεσπρωτία αποτυπώνονται αντίστροφα όχι από λάθος, αλλά γιατί ο Βορράς δεν είχε ακόμα ταυτιστεί με το πάνω μέρος του χάρτη.

Εικ. 5. Έναν αιώνα αργότερα, ο βενετός χαρτογράφος Vincenzo Coronelli (1650-1718) θα αποτυπώσει το κάστρο της Ηγουμενίτσας.

Η Ηγουμενίτσα αποτέλεσε σταθμό των επιχειρήσεων του Ιερού Συνασπισμού των ευρωπαϊκών δυνάμεων κατά των Τούρκων, που κατέληξαν στη νικηφόρο για τον χριστιανικό στόλο ναυμαχία της Ναυπάκτου το 1571. Έναν αιώνα αργότερα, κατά τη διάρκεια του πέμπτου βενετοτουρκικού πολέμου (1645-1669), ο βενετικός στόλος πραγματοποίησε σειρά από σύντομους αντιπερισπασμούς στην περιοχή. Αποκορύφωμα των ενεργειών αυτών, υπήρξε η ανατίναξη του τούρκικου οχυρού το 1685, που είχε εν τω μεταξύ ανεγερθεί στην περιοχή, από τον ναύαρχο Μοροζίνι, αφού πρώτα μετέφερε στην Κέρκυρα τα 12 κανόνια του.

Το 1798 ο Αλή Πασάς των Ιωαννίνων κατέλαβε την περιοχή της Ηγουμενίτσας και επιχείρησε να επισκευάσει το μισογκρεμισμένο οχυρό της. Για τον επόμενο αιώνα θα αποτελέσει ένα καλό αραξοβόλι για τα πλοία που διέσχιζαν το βόρειο Ιόνιο.

Εικ. 6. Το κάστρο της Ηγουμενίτσας σε έγχρωμο σκίτσο άγνωστου αυτόπτη μάρτυρα που επέβαινε στον στόλο του Μοροζίνι, όταν ανατίναξε το οχυρό στις 28 Οκτωβρίου 1685. Στο σκίτσο έχει αποδοθεί ο οικισμός εντός αλλά και εκτός των τειχών καθώς και το μικρό βοηθητικό κάστρο (fortini) που κτίστηκε πιθανότατα από τους Τούρκους στην περιοχή του λιμανιού. Λίγο πριν την απόβαση των Ενετών, η τούρκικη φρουρά και οι κάτοικοι του κάστρου είχαν προλάβει να το εγκαταλείψουν (Gomenize Abandonate, δηλ. εγκαταλελειμμένη).

Οι πρώτες αρχαιολογικές έρευνες στο κάστρο πραγματοποιήθηκαν τον Σεπτέμβριο του 1950 από τον διευθυντή του Δημοτικού Σχολείου Ηγουμενίτσας, Κων. Παπαγεωργίου, ο οποίος κατά τη διάρκεια των εκσκαφών για την τοποθέτηση σωλήνων ύδρευσης εντόπισε δύο τάφους και ενημέρωσε άμεσα τον τότε έφορο αρχαιοτήτων Σωτήρη Δάκαρη. Τη σωστική ανασκαφή ενός τρίτου τάφου επέβλεψε ο ίδιος ο Δάκαρης έναν μήνα αργότερα, χωρίς ωστόσο ιδιαίτερα ευρήματα. Ακριβώς πενήντα χρόνια μετά, στις 20 Οκτωβρίου του 2000, κατά τη διάνοιξη μικρών ορυγμάτων για τη δενδροφύτευση της πλαγιάς, ήρθε στο φως στο Δασάκι Ηγουμενίτσας, κοντά στη νοτιοδυτική γωνία του κάστρου, ένας ακόμη κεραμοσκεπής τάφος, ύστερων ρωμαϊκών χρόνων, με λίγα κτερίσματα. Το λυχνάρι με τη μορφή της Αθηνάς, που συνόδευε τον νεκρό, αποτελεί σήμερα το έμβλημα του Δήμου Ηγουμενίτσας.

Εικ. 7. Πήλινο λυχνάρι με ανάγλυφη παράσταση Αθηνάς, 2ος-3ος αι. μ.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας, αίθουσα III.

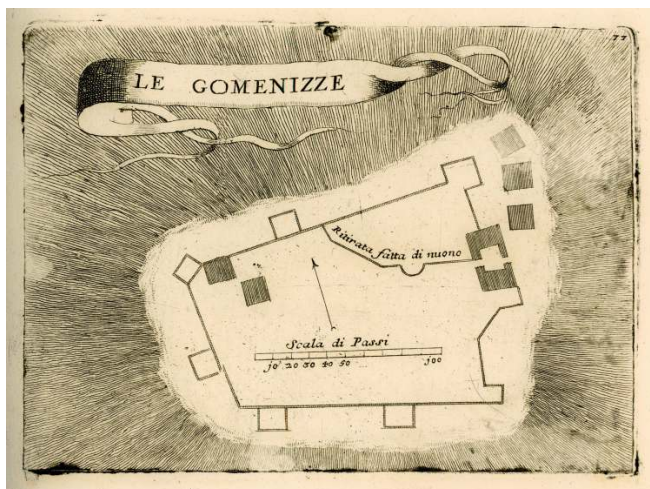
Η ανάδειξη και τουριστική αξιοποίηση του κάστρου της Ηγουμενίτσας αποτέλεσε προτεραιότητα της δημοτικής αρχής της πόλης ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '60. Σύμφωνα με δημοσιεύματα του τύπου της εποχής, επί δημαρχίας Μιχαήλ Αμπλά, πραγματοποιήθηκε σύσκεψη και αυτοψία στην περιοχή του «φρουρίου» για την επιλογή χώρου ανέγερσης τουριστικού περιπτέρου και χάραξης διαδρομής περιήγησης των επισκεπτών. Λίγες δεκαετίες αργότερα, ο λόφος του Διοικητηρίου βρέθηκε ξανά στο επίκεντρο, καθώς προτάθηκε ως χώρος κατάλληλος για την ανέγερση του Αρχαιολογικού Μουσείου της πόλης, που αποτελούσε πάγιο αίτημα των Θεσπρωτών.

Εικ. 8. Εφημερίδα Ελεύθερον Βήμα, Ημερήσια Πανθεσπρωτική Εφημερίς εν Ηγουμενίτση, Φ. 15-7-1969.

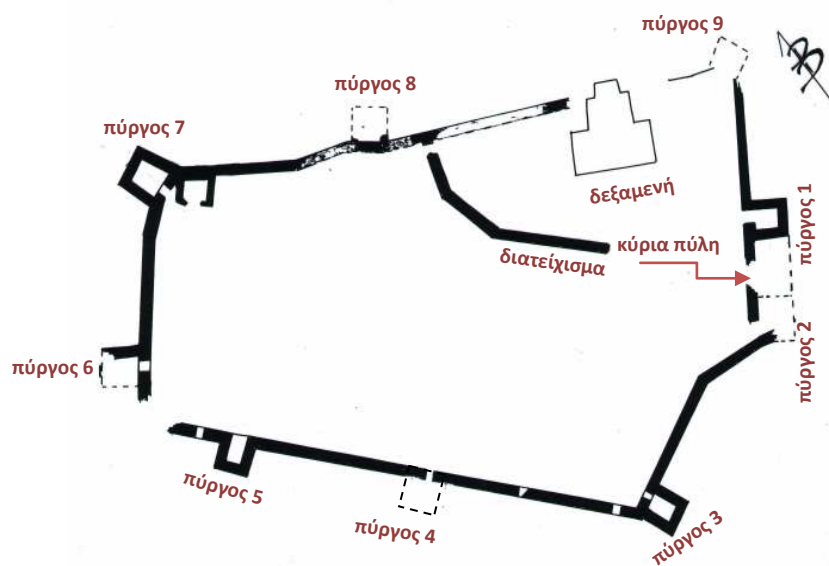
Περιγραφή

Το Κάστρο της Ηγουμενίτσας έχει τραπεζιόσχημη κάτοψη με τεθλασμένη την ανατολική του πλευρά, εμβαδόν 6.290 τ.μ. και συνολική περίμετρο περίπου 450 μ.

Εικ. 9-10. Το κάστρο της Ηγουμενίτσας σε χαρακτηριστικό του Vincenzo Coronelli και σε αεροφωτογραφία της δεκαετίας 1940.

Τα τείχη έχουν δεχτεί επισκευαστικές επεμβάσεις σε διάφορες χρονικές περιόδους. Ο οχυρωματικός περίβολος στη σημερινή του μορφή είναι χτισμένος με αργολιθοδομή και ασβεστοκονίαμα ως συνδετικό υλικό. Κατά τμήματα σώζεται σε ύψος μέχρι και 6 μ. και έχει μέσο πάχος 2 μ.

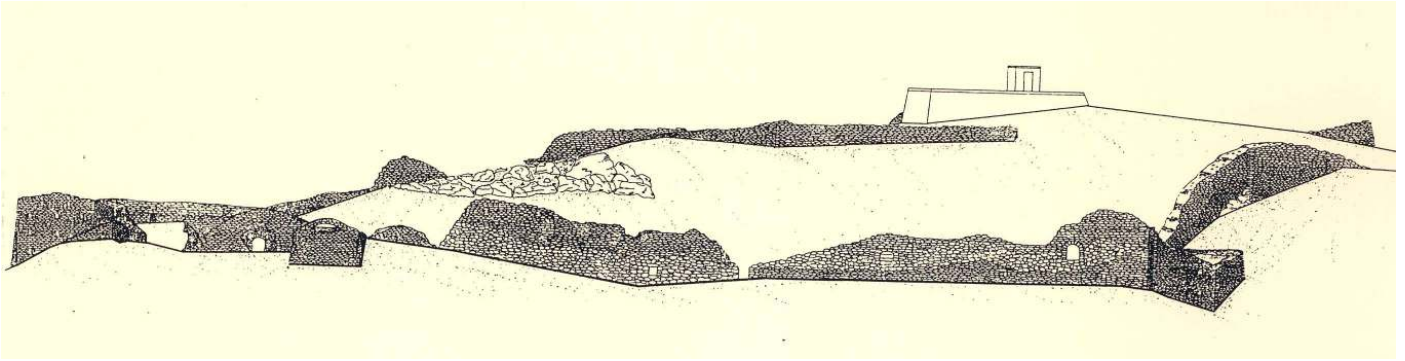

Εικ. 11. Κάτοψη του κάστρου.

Η κύρια πύλη βρίσκεται περίπου στο μέσον της τεθλασμένης ανατολικής πλευράς και ενισχυόταν από δύο ορθογώνιους πύργους. Ο βορειότερος σώζεται σε ύψος 2,5 μ., ενώ ο νοτιότερος εντελώς αποσπασματικά. Με αντίστοιχους πύργους ενισχύονται και οι υπόλοιπες πλευρές και οι γωνίες του οχυρού. Η επικοινωνία μεταξύ των πύργων και του εσωτερικού της οχύρωσης εξασφαλιζόταν από τοξωτές πύλες, κατασκευασμένες με εναλλασσόμενους λίθους και πλίνθους.

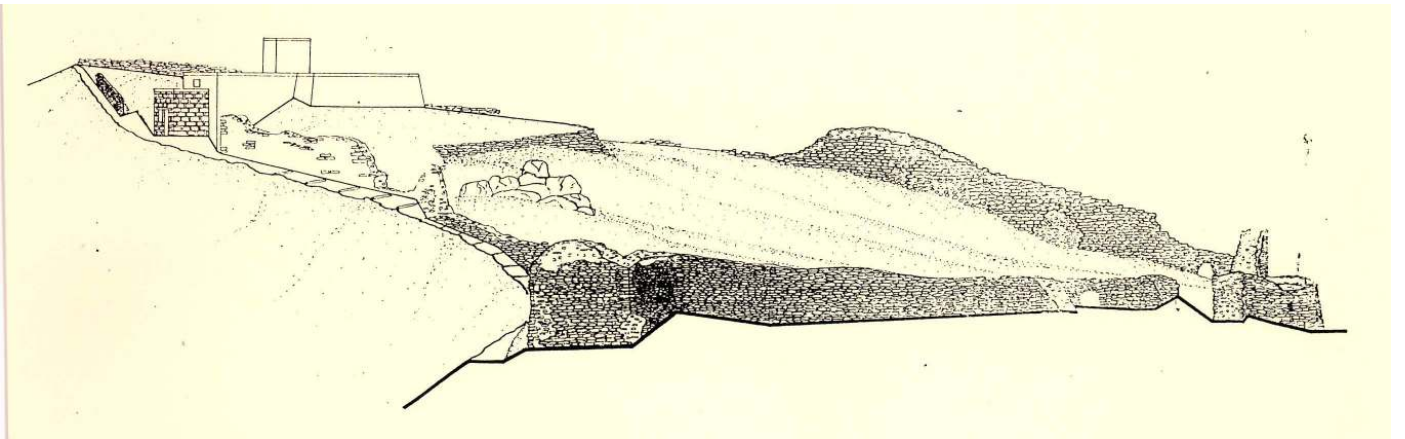
Με βεβαιότητα τεκμηριώνεται η ύπαρξη των πύργων στη ΝΑ γωνία, τη νότια πλευρά, τη δυτική πλευρά και τη ΒΔ γωνία της οχύρωσης, ενώ πιθανή είναι η ύπαρξη τριών ακόμη πύργων στο μέσο της νότιας και βόρειας πλευράς, καθώς και στη ΒΑ γωνία της οχύρωσης αντίστοιχα. Σε καλύτερη κατάσταση σώζεται ο πύργος 5, του οποίου έχει διατηρηθεί η θολωτή οροφή. Οι διατάσεις των πύργων ποικίλουν από 3,5 x 4 μ. έως 5,5 x 6 μ.

Κατά μήκος της καλύτερα διατηρημένης νότιας πλευράς υπάρχουν τοξωτές κανονιοθυρίδες.

Εικ. 12. Σχεδιαστική απόδοση της νότιας πλευράς της οχύρωσης.

Το βορειοανατολικό τμήμα του κάστρου έκλινε με διατείχισμα και λειτουργούσε ως εσωτερική ακρόπολη. Στον χώρο αυτό έχει κατασκευαστεί σύγχρονη δεξαμενή. Άλλα λείψανα κτηρίων δεν είναι ορατά στο εσωτερικό της οχύρωσης, εκτός από έναν χώρο ορθογώνιας κάτοψης εφαπτόμενο εσωτερικά στη ΒΔ γωνία του τείχους, που σώζεται ως το ύψος των 1,50 μ.

Εικ. 13. Σχεδιαστική απόδοση της δυτικής πλευράς της οχύρωσης.

Προέλευση εικόνων

- Εικ. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10: αρχείο Μ. Πασιάκου
- Εικ. 7, 8: αρχείο ΕΦΑ Θεσπρωτίας
- Εικ. 12, 13: Ανδρέου Ι., Παπαδημητρίου Αικ., *Μελέτη αποτύπωσης κάστρου Ηγουμενίτσας*, αδημοσίευτη μελέτη

Βιβλιογραφία

- Κείμενα και εποπτικό υλικό περιοδικής έκθεσης «Εικόνες της πόλης στον Χρόνο», Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας, ΕΗΠΚ 2013
- Σμύρης Γ., «Κάστρο Ηγουμενίτσας», *Δίκτυα οχυρωματικής αρχιτεκτονικής*, Αθήνα 2001, σελ. 135-136
- Ανδρέου Ι., Παπαδημητρίου Αικ., «Το κάστρο της Ηγουμενίτσας,» ανακοίνωση στην ημερίδα *Η τοπογραφία της αρχαίας Θεσπρωτίας*, 14 Ιουνίου 2002, Συνεδριακό Κέντρο ΤΕΙ Ηγουμενίτσας
- Ανδρέου Ι., Παπαδημητρίου Αικ., *Μελέτη αποτύπωσης κάστρου Ηγουμενίτσας*, αδημοσίευτη μελέτη
- Πιτούλη-Μέμπιους Ι., *Κάστρο Ηγουμενίτσας. Μελέτη στερέωσης, αποκατάστασης, ανάδειξης*, Σεπτέμβριος 2002, αδημοσίευτη μελέτη

Ανακαλύπτω την πόλη μου

6η Στάση

1ο λιμάνι της πόλης

Ιστορικό πλαίσιο

Εικ. 1. Μια σπάνια φωτογραφία των αρχών της δεκαετίας '30. Στην παραλιακή ζώνη κάτω από τον λόφο της Γράβας βρισκόταν ακόμη η προβλήτα για τα καΐκια και τις βάρκες. Ακόμη δεν έχει κατασκευαστεί ο δρόμος για τα Ιωάννινα (1933). Γεώργιος Βαφιαδάκης, 1931

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα η περιοχή της Ηγουμενίτσας ήταν ένα μικρό, ασήμαντο ψαροχώρι του καζά του Μαργαριτίου που υπαγόταν στο σαντζάκι της Πρέβεζας του βιλαετιού των Ιωαννίνων. Στο λιμάνι της Ηγουμενίτσας, που τότε βρισκόταν κάτω από τον οικισμό της *Γράβας*, γινόταν η φόρτωση και εκφόρτωση των εμπορευμάτων. Υπήρχε ένα μικρό τελωνείο, το κτίριο του υγειονομικού και ένα παντοπωλείο. Ο οικισμός (Γράβα) απλωνόταν βορειότερα.

Παραμονές των βαλκανικών πολέμων, οι Οθωμανοί αντιλήφθηκαν τον σημαντικό ρόλο που μπορούσε να διαδραματίσει, λόγω θέσης, το λιμάνι της Ηγουμενίτσας. Ήταν ένας φυσικός όρμος, που θα προστάτευε τον τουρκικό στόλο. Επιπλέον, σε αντίθεση με την Πρέβεζα, η περιοχή της Θεσπρωτίας είχε και μουσουλμανικό πληθυσμό που θα ήταν πρόθυμος να συνεργαστεί. Έτσι, το 1910 ο μικρός οικισμός αναβαθμίστηκε σε έδρα του νεοϊδρυθέντος σαντζακίου Ρεσαδιέ Ηγουμενίτσας.

Το 1920, στην κοινότητα της Ηγουμενίτσας, πέραν από τους οικισμούς *Γράβα* και *Ηγουμενίτσα* αναγνωρίζεται και προσαρτάται ο οικισμός *Λιμνή Ηγουμενίτσας*.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1920 αρχίζουν να δρομολογούνται μικρά πλοiάρια (βάρκες) από την Κέρκυρα μεταφέροντας επιβάτες.

Εικ. 2, 3. Η νέα θέση του λιμανιού μπροστά από το κτίριο της Νομαρχίας. Διακρίνονται το υπόστεγο και ο μώλος.

Σταδιακά και μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο προχωρά η αξιοποίηση του λιμανιού της Ηγουμενίτσας με τις απαιτούμενες εγκαταστάσεις, μπροστά από το κτίριο της Νομαρχίας. Αναπτύσσονται οι ακτοπλοϊκές συγκοινωνίες και το λιμάνι της Ηγουμενίτσας, πρωτεύουσας πλέον του Νομού Θεσπρωτίας, αποκτά σιγά - σιγά τον ρόλο του στην απομονωμένη Ήπειρο ως βασικό οικονομικό - εξαγωγικό κέντρο της περιοχής. Η ανάπτυξη αυτή διακόπτεται με τον πόλεμο του '40 και την ολοσχερή καταστροφή της πόλης από τα γερμανικά στρατεύματα.

Εικ. 4. Οι εγκαταστάσεις του λιμανιού σε carte-postale της δεκαετίας του 1960. Διακρίνονται το πλοίο «Άππια», το κτίριο του τελωνείου που ακολουθεί τις βασικές αρχιτεκτονικές γραμμές που εισήγαγε ο Άρης Κωνσταντινίδης, ο κήπος του Πάνθεον και στο βάθος το Μοτέλ Ξενία.

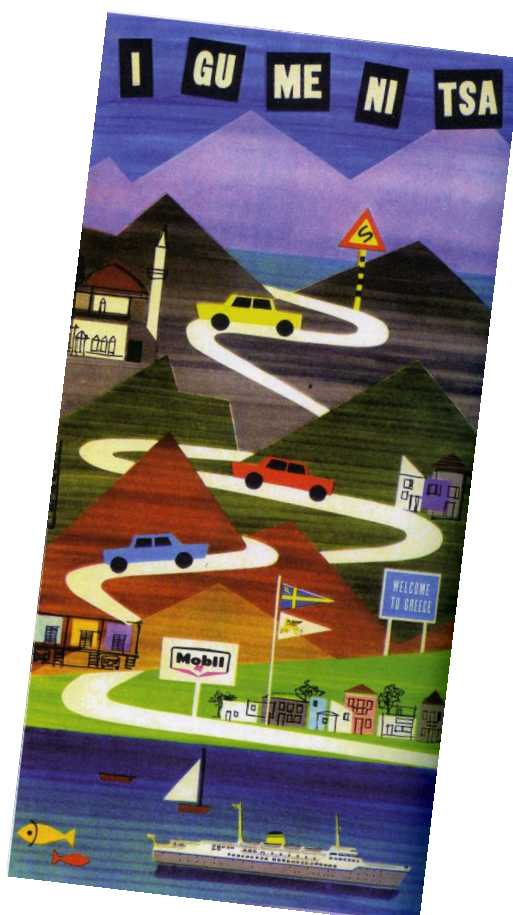
Στο πλαίσιο της οικονομικής ανάκαμψης της χώρας και της ανάπτυξης του τουρισμού ως μίας νέας προσοδοφόρου δραστηριότητας προς την οποία απέβλεπε το κράτος κατά τη δεκαετία του '50, η Ηγουμενίτσα θεωρήθηκε ένας ενδιαφέρον, τουριστικά αναπτυσσόμενος, προορισμός που θα μπορούσε να προσελκύσει ξένους και Έλληνες επισκέπτες. Το 1960, με χρηματοδότηση μέσω του ΕΟΤ, εκσυγχρονίζονται οι εγκαταστάσεις του λιμανιού με την κατασκευή, στον χώρο του λεγόμενου “Παλιού Λιμένα”, ευρύχωρης αποβάθρας, τελωνείου και τουριστικού περιπτέρου, δίνοντας μία πρώτη καλή εντύπωση στον επισκέπτη. Παράλληλα, ο χώρος πίσω από την προκυμαία διαμορφώθηκε σε κήπο, όπου χτίστηκε και αναψυκτήριο (σημερινό Πάνθεον).

Είναι η εποχή που το λιμάνι της Ηγουμενίτσας επιλέγεται, αντί εκείνου της Πάτρας, για να συνδέσει την Ελλάδα με τη Δυτική Ευρώπη. Τα θρυλικά επιβατικά/οχηματαγωγά πλοία «Άππια» και «Εγνατία» δρομολογούνται στην Αδριατική και καταπλέουν στο λιμάνι αποβιβάζοντας δεκάδες τουριστών. Για την εξυπηρέτηση των οχημάτων, η ελληνική εταιρεία Mobil συμπεριλαμβάνει στο δίκτυο πρατηρίων καυσίμων την Ηγουμενίτσα.

Εικ. 5. Το φέρυ της γραμμής Ηγουμενίτσα-Κέρκυρα, ανάμεσα σε βάρκες και ιστιοφόρα καϊκια. Στο βάθος αριστερά διακρίνονται οι καινούριες, για την εποχή, εγκαταστάσεις του λιμανιού. Η Ηγουμενίτσα παραμένει μια ήσυχη πόλη. Νικόλαος Στουρνάρας, αρχές δεκαετίας 60

Εικ. 6. Η Ηγουμενίτσα, μέσα από τη γραφιστική ματιά του Φρέντντ Κάραμποττ, σε τουριστικό έντυπο για την εταιρεία Mobil.

Προέλευση εικόνων

- Εικ. 1: αρχείο ΕΛΙΑ-MIET
- Εικ. 2, 4: αρχείο Μ. Πασιάκου
- Εικ. 3: www.facebook.com/Ηγουμενίτσα-Ανθρώπινη-Πόλη
- Εικ. 5: αρχείο Στέφανου Στουρνάρα
- Εικ. 6: Φρέντυ Κάραμποττ, Μιχάλης & Αγνή Κατζουράκη, Design Διαδρομές, 2008

Βιβλιογραφία - Δικτυογραφία

- Κείμενα και εποπτικό υλικό περιοδικής έκθεσης «Εικόνες της πόλης στον Χρόνο», Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας, ΕΗΠΚ 2013
- Σάρρας Γ., *Η Θεσπρωτία διαμέσου των αιώνων*, τ. 2, 3, Αθήνα 1998
- Μαρνέλη-Πιτούλη Π., *Η πολιτεία και ο δημιουργός της*, Αθήνα-Γιάννενα 1986
- Λουκάς Β., *Η Ηγουμενίτσα τη δεκαετία του 1930, όπως τη γνώρισα και τη θυμάμαι*, Ηγουμενίτσα 2002
- Σπύρος Μελετζής. *Φωτογραφίζοντας τη Θεσπρωτία, λεύκωμα*, ΤΕΔΚ Θεσπρωτίας, 2004
- www.labastia.blogspot.gr

